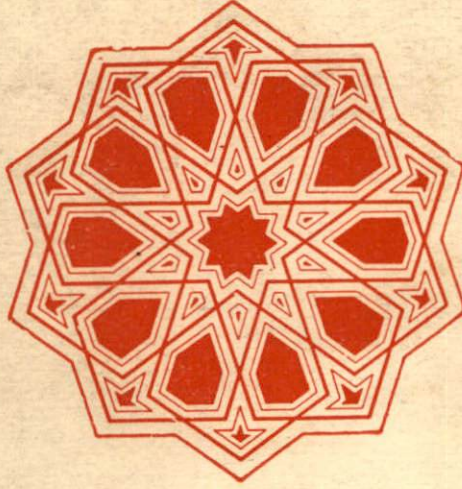


İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ TARAFINDAN
ÜÇ AYDA BİR ÇIKAR



C. V, Sa: I - IV

1956

MARS T. ve S. A. Ş. MATBAASI — ANKARA

1 9 5 8

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ TARAFINDAN
ÜÇ AYDA BİR ÇIKAR

I - IV

1956

RESAT GELİK
A.Ü. İLÂHİYAT FAK.
Sınıf I. No 1066

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
Prof. Muhammed T. TANCİ	: Şehristani'nin El-Milel Ve'n Nihal'i . . . 1
Ord. Prof. Hilmi Ziya ÜLKEN	: İdealizmin Çıkmazları 17
Prof. Ahmet CAFEROĞLU	: Azerbaycan ve Anadolu Folklorunda Saklanan İki Şaman Tanrısı 65
Öğ. Görev. Nafiz DANIŞMAN	: Tasavvuf Şiirlerinden Düşündürücü Terçümeler 76
Doç. Dr. Kâmuran BİRAND	: 18. Yüzyıl Fransız Aydınlanma Tarihciliği ve Modern Tarihcilik Karşısındaki Durumu 87
Dr. Necati ÖNER	: Tanzimattan Sonra Türkiye'de İlim ve Mantık Anlayışı 100
Dr. Cavit SUNAR	: İmam Rabbâni'nin Tevhid Görüşüne Genel Bir Bakış. 136
M. Zeki ORAL	: Konya'da Alâ üd-din Camii ve Türbeleri . 144
İbrahim Ağâh ÇUBUKÇU	: Gazzali'ye Göre İbahilik. 165
Prof. James ROBSON	: Sunen'i Ebu Dâvûd Nüshalarının Rivayeti Çeviren: Talât KOÇYİĞİT. 173
Şeyh Muhammed ABDUH	: Tefsire Mukaddime Çeviren: İsmail CERRAHOĞLU. . . . 183
Prof. R. PETTAZZONI	: Din İlminde Tarih ve Fenomenoloji Çeviren: Dr. H. G. YURDAYDIN . . . 189
Öğ. Görev. Nafiz DANIŞMAN	: "Cahiliyye" Kelimesinin Mânâ ve Menşei. . 192
Prof. H. A. R. GIBB	: İslâmiyetin İlk Devirlerinde Hükûmet Müessesesinin Tekâmülü. Çeviren: Dr. H. G. YURDAYDIN 194
BİBLİYOGRAFYA	
Yaşar KUTLUAY	: De Lacy O'Leary, Arabic Thought and its place in History 206
Hüseyin ATAY	: M. Akkad, El-Felsefetü'l Kur'aniye. . . 208
Hikmet TANYU	: Dr. Ziya Dalat, Çocuk ve Genç Ruhı. . . 215
Doç. Dr. Neş'et ÇAĞATAY	: Jacques C. Risler La Civilisation Arabe. . 221

Dr. Ziya Dalat, Çocuk ve Genç Ruhu (I - 20 yaş psikolojisi), ikinci baskı, Ankara 1956, 470 sayfa.

Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Psikoloji öğretmeni, psikoloji doktoru Ziya Dalat, kaynaklarında Almanya ve Amerika'da son zamanlarda yayınlanmış eserlerin yeni tetkiklerini de ihtiva eden bu eseriyle, şahsî incelemelerini daha ziyade derinleştirmiş olarak, âdeta yepyeni bir eserle ilim sahasına çıkmış oldu. Dr. Ziya Dalat (Başlangıç) kısmında, insan hayatının, 1 — Çocukluk, 2 — Gençlik, 3 — Olgunluk, 4 — İhtiyarlık, gibi umumiyetle dört büyük çağa ayrıldığını belirttikten ve çocukluk ile gençlik bölümü üzerinde bilhassa durulacağını, esasen günümüzde olgun yaş ve ihtiyarlık psikolojisi hakkında henüz pek fazla bir şey bilinemediğini tebâruz ettirdikten sonra, zaten ötedenberi anlaşılmiş klâsik bir tasnif olarak, çocukluk ve gençlik devrinin, 1 — İlk çocukluk devri. Doğuştan 7 inci yaşına kadar. 2 — Çocukluk devri. 7 - 14 üncü yaş. 3 — Gençlik devri 14 - 21 inci yaş, gibi bölümleri üzerinde durmaktadır. Büyük eb'adda 470 sayfa tutan kitabın dördüncü büyük bölümü, Çocuk ve Genç Ruhuna, 5. Ek. Bölüm, Veraset ve Çevre konusuna tahsis edilmiştir.

"1 — Yeni doğan çocuk, (süt çocuğu), 12 inci ayın sonuna kadar. Bu yaş, kesin bir surette, diğer yaşlardan ayrılır. II — 2-7 inci yaş. (İlk çocukluk), Ayakta dolaşan, dünyayı görüp tanıyan, ana dilini öğrenen, hayal ve iradesini kuvvetlendiren ve fakat büyükler gibi olmıyan ilk çocukluk devri. III — 7-14 üncü yaş. Çocukluk devri. IV — 14-21 inci yaş. Gençlik devri."

I. Bölüm: I yaş. Süt çocuğu, 1 — Doğuş (sayfa 11), 2 — Kımıldamalar ve duyuları (s. 12), 3 — Öğrenmesi (s. 15), 4 — Hususî öğrenmeler (s. 20), 5 — Çocuk uykusu (s. 28), 6 — Çocuk Hareketlerinin Gelişimi (s. 29), 7 — Taklidi (s. 34), 8 — Algı ve Dikkati (s. 37), 9 — Bellek ve Tasarımı (s. 37), 10 — Uzay kavramı (s. 38), 11 — İradenin başlangıcı (s. 40), 12 — Oyun (s. 41), 13 — Haz ve Acı (s. 42), 14 — Süt çocuğunun Genel Vasıfları (s. 50), 15 — Çocuğun Ana Dilini Öğrenmesi (s. 51), gibi, muteber ilmi kaynaklara ve şahsî müşahede ve incelemelere dayanarak 62 nci sayfaya kadar, sade ve açık bir ifâde ile devam etmektedir.

Eserin 2. Bölümünü teşkil eden (2-7 yaş İlk Çocukluk) kısmı: 1 — Genel Vasıflar (s. 63), 2 — Çocuk Sağlığı (s. 64), 3 — Çocukta Vücut Gelişimi (s. 72), 4 — Oyun (s. 79), 5 — Dünya Görüşü (s. 92), 6 — Hayal Kurma (İmgelem) (s. 93), 7 — Bellek (s. 100), 8 — Dikkat (s. 102), 9 — İrade (s. 104), 10 — Resim ve Elişi (s. 108), 11 — Çocuk ve Müzik (s. 112), bahisleridir.

(3. Bölüm: 7-14. Yaş Çocukluk) başlığıyla: 1 — Çocuk Ruhunda İnkılâp oluyor (s. 115), 2 — Çocuk Vücudu Başkalaşıyor (s. 120), 3 — Dünya Görüşü Değişiyor (s. 128), 4 — Gerçeğe Merak Başlıyor (s. 131), 5 — Resim ve Elişi Faaliyeti Gelişiyor (s. 133), 6 — Okul Olgunluğu (s. 141), 7 — Vücut Gelişimi (s. 167), 8 — Çocuğun Aile ve Okuldaki Geçimi (s. 172), 9 — Sınıftaki Sosyal Durum (s. 175), 10 — Düşüncenin Gelişimi (s. 181), 11 — Canlı Tasarımlar (s. 184), 12 — Belleğin Gelişimi (s. 188), 13 — Çocuk ve Kitap (s. 201), 14 — Çocuk ve Sinema (s. 209) bahislerini ihtiva etmektedir. Herbiri etraflıca tekrar bölümlere ayrılarak incelenen bu bahislerden (Çocuk ve Sinema) hakkındaki konudan, birkaç cümle bile eserin yalnız nazari bilgilerle yetinilmeyip yapılan bir takım ilmi gözlem, inceleme ve muhtelif anketlerle bazı hakikatlere ulaşıldığını da gösteriyor: "Birçok gençler sinemada, elbise modalarını ve giyim tarzını öğrenirler. Yıldızın nasıl giyindiğine ve nasıl hareket ettiğine ve konuştuğuna dikkat ve sonunda da taklit ederler.

Yine aşk hayatını, şu renkli mektupları, çiçek demetlerini, yakadaki çiçeği, yol bekle-

melerini... v. s. öğrenirler. *Aşk sahneleri bülûğ öncesi çocuğa hiç tesir etmemiş. Fakat bu sahneleri seyrederken 16-18 yaşında gençlerin yüz renklerinin solduğu ve nabızlarının çabuk attığı görülmüş* (s. 211-212). "Sinema tesirini incelemek için gençler üzerinde bir bellek muayenesi yapmışlar. Gençlere, gördüklerinden 6 hafta sonra, hatırlarında ne kaldığı sorulmuş: En çok hatırdaki kalan noktalar, spor, cinayet, eşkiyalık ve acıklı vakalar olmuş." (s. 213). Üçüncü bölüm böylece mühim bir bahisle sona ererken, çocuk, genç, sineması ve filmlerinin lüzum ve ehemmiyetini ilmin aydınlığında tekrar teyit ederek, psikoloji ve eğitim münasebetini bir defa daha ortaya koymuş oluyor.

4. Bölüm: (14-21. Yaş Gençlik) tir: Çocukta, gençte din duygusu, Allah inancı, din ihtiyacı çok dikkate değer bir ilmi hakikat olarak bu bölümde inceleniyor. Bilhassa din psikolojisi bakımından değerli açıklamalar yurdumuzda bu konuda nadir ilmi gözlem ve incelemelerden sayılsa isabetli bir hüküm olur. Orijinal bir mahiyet arzeden bahisten ayrıca etraflı nakiller yapılmasını faydalı bularak 4. Bölümün bahislerini sırasıyla belirttikten sonra, Din İnanışı Gelişimi üzerinde duracağız. 4. Bölüm sırasıyla şu konuları ihtiva ediyor: 1 — Bülûğ (s. 213), 2 — Vücut Gelişimi (s. 218), 3 — Menfi Çağ (s. 225), 4 — Müsbet Çağ (s. 228), 5 — İçe Dönme (s. 228), 6 — Duygular (s. 231), 7 — İlgi (s. 240), 8 — Zihin Gelişimi (s. 250), 9 — Dikkat (s. 261), 10 — Hayal Kurma (İmgelem) (s. 263), 11 — Zekâ Gelişimi ve Zekâ Testleri (s. 270), Kitapta Zekâ Gelişimi ve Zekâ Testleri bahisine çok geniş bir yer verilmiştir. "*Türk çocuğunun ve Türk halkının zekâsını ölçmeye yarar bir test, bir zekâ ölçüsü, bugün elimizde yoktur*" (s. 315, 316 ve not 61.) diyen, Türkiye'nin şartları ve bünyesine uyan, kifayetli bir zekâ ölçüsünün yokluğundan cesaretle bahsedebilen yazar 316 ıncı sayfada (Zekâ ve Alın Yazısı İnanı) hakkında düşüncesini şöylece belirtiyor: "Zekâ bahsinde, memleketimize ait hususiyetlerden birisi de, bizde kaza ve kader denilen şeyin yanlış anlaşılmasıdır. Bazı tembel insanlarımıza göre, insan zekâsı ve iradesi bir hiç, bir sıfırdır. İnsanın elinden gelen her şey, sel önünde set yapılması, hastaya iyi bakılması ve onun iyi olması, ıslanan samanlık damınının pekleştirilmesi.. v.s. hep hep Tanrı'dan beklenmiş, insanın vazifesi, yalnız Tanrı'ya ibâdet sanılmıştır. "Ben, Tanrı'ya ibâdet edeceğim, onu râzı edeceğim, Tanrı'da benim bütün işlerimi göreceğim. Tarlaya o su gönderecek, işimi yapması için şu memurun kalbine O ilham indirecektir. Benim bütün yapacaklarım, filân şehre gitmem, falan işi tutmam, felân okulda okumam, şu mendili cebimden çıkarmam, şu sokağa çıkmam... v.s. hepsi, hepsi, daha ben dünyaya gelmeden önce güya almı yazılmıştır." (s. 316). "Halbuki bunların hiçbirisi Kur'an'da yoktur. Onlar sonradan Kur'ana atfedilmişlerdir." (s. 316. Z. Dalat, Die Seelenlehre des Korans, 1928, Helle/S. s. 173-189) "Sanki Tanrı bize, o zekâyı, o iradeyi, o kuvvetleri bazuları, uzun meşakkatlere dayanan o bacakları, o geniş omuzları vermedi idi!!!" (s. 316) "...Ben bütün bu yapılacak işleri, Tanrı'ya havale eder, ihmal ve kusur neticesi zararları, yine Tanrı'dan geldi dersem... Elbette zekâm, iradem ve insanlığım ölmüş, kurumuş demektir." (s. 317). Zekâ gelişimi ve zekâ testlerini müteakip, 4. Bölümün 12 inci ve diğer bahislerini görüyoruz. 12 — İrade gelişimi (s. 319), Gençlik İdealleri (s. 335), 14 — Sosyal durumu (s. 340), 15 — Tenasülî Hayat (s. 351). Tenasülî Hayat bahsinde Dr. Ziya Dalat, Froyd'un (S. Freud) çok yanlış olduğunu ve yapılan incelemelerin kendisini tekzip ettiğini kaydediyor ve buna dair önemli açıklamalarda bulunuyor: Tenasülî Hayat hakkında Freud adlı bir akıl doktoru, şu açıklamayı yaptı: "Tenasülî arzu ve hayat insanın temel taşıdır. Bütün ömür boyunca yalnız o hâkimdir. Küçük çocuktan iki buklüm ihtiyara kadar bütün insanlarda tenasülî arzu esastır. Oğlan çocuk, anresinin memesini emerken tenasülî bir zevk duyar. Kız çocuk, babasının dizinde otururken, yine belirsiz de olsa bir tenasülî arzuya sa-

hiptir... v.s." Halbuki bu açıklama yanlıştır. Deliler ve ruh hastaları arasında kalan bir hekimin uydurmalarıdır. Gerçek şudur: İnsan, çocukluktan ölüme kadar, bir bitki tohumunun hayatına benzer olarak yaşar. Tohum önce kök, dal ve budak salmakta, sonra da yaparak ve çiçek açmaktadır. Daha sonra bir tohum vermekte ve bu tohum da anne baba bitkilerinin hayatını tekrarlamaktadır. İnsan hayatı da böyledir. Tenasülî olgunluk gelince,, tabiat ona emir veriyor: "Zürriyetin olsun, çocuk yap!" diyor. *Bu sözler için en büyük delil, tabiatın tenasül organlarını, en ince bir makine gibi, yalnız ve yalnız çocuk için hazırlamasıdır. Tenasülî zevk, insanları bu ağır vazifeye koşmak için bir yemdir. En tabii tenasülî hayat, evlenme ve baba, anne olmaktır.* İnsan ömrünün en büyük nasibi, insan gönlünün en derin saadeti evlât denilen meyvadır. Eğer bütün hayatımızın gayesi, tenasülî zevk olsaydı, bizim babalarımız harplerde o korkunç düşman ateşine göğüs germez, o ağır meşakatlara katlanmaz, tenasülî eğlenceye dalarlardı!. Ben, yüksek okul öğrencisi pek çok genç kızlara dikkat ettim. Onlar, süs delisi, sinema ve gezme meraklısı idiler. "Bunlar, imkânı yok, çocuk yetiştirmez" derdim. Sonra bir gün onları anne olmuş gördüm. Çocuklarına ne yaman, ne candan düşkün idiler. Eğlenceyi çoktan unutmuş, birer şefkat âbidesi kesilmişlerdi. Öbür yandan hangimiz, çocuk iken, baba ve annemize kem gözle bakmıştır?

İnsanın ötesindeki bir büyük kuvvet, tabiat kanunları, Yüce Tanrı, bütün canlı mahlûkların ve insanların daha güzelleşerek, daha olgunlaşarak çoğalmasını, nesilden nesle uzamasını istiyor ve bunun için tenasülî duyguları ve organları bir vasıta olarak kullanıyor." (s. 351, 352). ".. tenasülî hayatta gaye çocuk yapmaktır. Yeter çocuktan sonra tenasülî zevk kaybolmakta, yerini evlât yetiştirme endişesi tutmaktadır." Froyd (Freud) un çok aşırı iddialar ileri sürmüş olmasına rağmen tenasülî hayat üzerine dikkati çekmiş olması ve bu konuda incelemeler yapılmasına zemin hazırlanması inkâr edilemez. Fakat aynı aşırı iddialarda ısrar, psikolojinin yeni araştırmalarından habersiz, psikoloji amatörleri tarafından cazibeli tanınmakla beraber, hakikî psikologlarca artık rağbeti kaybolmuş gibidir. Her psikolojik hadiseyi cinsiyetle, tenasülle ilgilendirmek, tek bir faktörle çok karışık bir yapı arzeden insan varlığının muammasını çözmeğe kalkışmak, hattâ bütün psikolojik, pedagojik ve sosyolojik olayları izah edivermek kolaylığı, vakıalara müstenit ciddî, ilmî incelemelerle, tekzip edilmekte; bu iddiada ancak geride mevziî, tarihî bir mevki almaktan öteye geçemez bir hale gelmektedir. Bu konuda umumiyetle Türkiye'deki diğer psikologlarla Ziya Dalat'ın aynı düşüncede oldukları anlaşılıyor. Bundan başka yapılan diğer incelemelerde gene froydizmin lehine sayılamaz. Cinsî hayatta iffet ve edep tanınmadan bir başıboşluğa yol açılırsa öğrencilerin kültür, sanat.. konularıyla ilgilerini kestikleri, ve dolayısıyla okuma, öğrenmede geriledikleri tesbit ediliyor. Cinsî ve ahlâkî terbiye ile yetiştirilen çocukların zekâ, irade gelişmesi ve okuma, öğrenme.. de tenasülî işlerle meşgul olanlardan çok fazla farklılık elde ettikleri görülüyor: Ziya Dalat, 15-16 yaşları arasında ki 10 kız üzerinde bir araştırma yapmış olan Bühler'in inceleme sonucunu naklediyor "Kızların beşi tenasülî münasebette bulunmuş, diğer beşi ise bulunmamıştır. Bunların konuşmaları kaydedilmiş. Tenasülî münasebette bulunanlar, yalnız tenasülî hayatı düşünüyor, ondan konuşuyorlar. O halde okul çağında iken evlenen veya tenasülî münasebette bulunan gençlerin dersle alakası azalıyor. Onlar daha ziyade tenasülî meseleleri düşünüyorlar. Tahsil, ya esaslı olmuyor, veya bomboş oluyor" (s. 355) "Sanat, ilim kazançlarını temine yarayan bu devir" (uzanmış bülûğ), tenasülî iktiraslarla normal yolunu sapıtırsa, sanatını ilmin.. kaybına yol açıyor. Bu yaşlarda açık saçık resimler, fotoğraflar, kitap ve dergilerin ne kadar çocuk ruh ve gelişimine zararlı olduğunu incelemeler isbat etmektedir".. Açık resimlere bakılır, açık hikâyeler okunur ve dinlenir. Tenasülî uzuvlardan ileri gelen haz duygusu, gencin zihnine

melerini... v. s. öğrenirler. *Aşk sahneleri bülûğ öncesi çocuğa hiç tesir etmemiş. Fakat bu sahneleri seyrederken 16-18 yaşında gençlerin yüz renklerinin solduğu ve nabızlarının çabuk attığı görülmüş* (s. 211-212). "Sinema tesirini incelemek için gençler üzerinde bir bellek muayenesi yapmışlar. Gençlere, gördüklerinden 6 hafta sonra, hatırlarında ne kaldığı sorulmuş: En çok hatırdaki kalan noktalar, spor, cinayet, eşkiyalık ve acıklı vakalar olmuş." (s. 213). Üçüncü bölüm böylece mühim bir bahisle sona ererken, çocuk, genç, sineması ve filmlerinin lüzum ve ehemmiyetini ilmin aydınlığında tekrar teyit ederek, psikoloji ve eğitim münasebetini bir defa daha ortaya koymuş oluyor.

4. Bölüm: (14-21. Yaş Gençlik) tir: Çocukta, gençte din duygusu, Allah inancı, din ihtiyacı çok dikkate değer bir ilmi hakikat olarak bu bölümde inceleniyor. Bilhassa din psikolojisi bakımından değerli açıklamalar yurdumuzda bu konuda nadir ilmi gözlem ve incelemelerden sayılsa isabetli bir hüküm olur. Orijinal bir mahiyet arzeden bahisten ayrıca etraflı nakiller yapılmasını faydalı bularak 4. Bölümün bahislerini sırasıyla belirttikten sonra, Din İnanışı Gelişimi üzerinde duracağız. 4. Bölüm sırasıyla şu konuları ihtiva ediyor: 1 — Bülûğ (s. 213), 2 — Vücut Gelişimi (s. 218), 3 — Menfi Çağ (s. 225), 4 — Müsbet Çağ (s. 228), 5 — İçe Dönme (s. 228), 6 — Duygular (s. 231), 7 — İlgi (s. 240), 8 — Zihin Gelişimi (s. 250), 9 — Dikkat (s. 261). 10 — Hayal Kurma (İmgelem) (s. 263), 11 — Zekâ Gelişimi ve Zekâ Testleri (s. 270). Kitapta Zekâ Gelişimi ve Zekâ Testleri bahisine çok geniş bir yer verilmiştir. "*Türk çocuğunun ve Türk halkının zekâsını ölçmeye yarar bir test, bir zekâ ölçüsü, bugün elimizde yoktur*" (s. 315, 316 ve not 61.) diyen, Türkiye'nin şartları ve bünyesine uyan, kifayetli bir zekâ ölçüsünün yokluğundan cesaretle bahsedebilen yazar 316 ıncı sayfada (Zekâ ve Alın Yazısı İnanı) hakkında düşüncesini şöylece belirtiyor: "Zekâ bahsinde, memleketimize ait hususiyetlerden birisi de, bizde ka za ve kader denilen şeyin yanlış anlaşılmasıdır. Bazı tembel insanlarımıza göre, insan zekâsı ve iradesi bir hiç, bir sıfırdır. İnsanın elinden gelen her şey, sel önünde set yapılması, hastaya iyi bakılması ve onun iyi olması, ıslanan samanlık damının pekleştirilmesi.. v.s. hep hep Tanrı'dan beklenmiş, insanın vazifesi, yalnız Tanrı'ya ibâdet sanılmıştır. "Ben, Tanrı'ya ibâdet edeceğim, onu râzı edeceğim, Tanrı'da benim bütün işlerimi görecek.. Tarlaya o su gönderecek, işimi yapması için şu memurun kalbine O ilham indirecektir. Benim bütün yapacaklarım, filân şehre gitmem, falan işi tutmam, felân okulda okumam, şu mendili cebimden çıkarmam, şu sokağa çıkmam... v.s. hepsi, hepsi, daha ben dünyaya gelmeden önce güya almı yazılmıştır." (s. 316). "Halbuki bunların hiçbirisi Kur'an'da yoktur. Onlar sonradan Kur'ana atfedilmişlerdir." (s. 316. Z. Dalat, Die Seelenlehre des Korans, 1928, Helle/S. s. 173-189) "Sanki Tanrı bize, o zekâyı, o iradeyi, o kuvvetleri bazuları, uzun mesakatlere dayanan o bacakları, o geniş omuzları vermedi idi!!!" (s. 316) "...Ben bütün bu yapılacak işleri, Tanrı'ya havale eder; ihmal ve kusur neticesi zararları, yine Tanrı'dan geldi dersem... Elbette zekâm, iradem ve insanlığım ölmüş, kurumuş demektir." (s. 317). Zekâ gelişimi ve zekâ testlerini müteakip, 4. Bölümün 12 inci ve diğer bahislerini görüyoruz. 12 — İrade gelişimi (s. 319), Gençlik İdealleri (s. 335), 14 — Sosyal durumu (s. 340). 15 — Tenasülî Hayat (s. 351). Tenasülî Hayat bahsinde Dr. Ziya Dalat, Froyd'un (S. Freud) çok yanlış olduğunu ve yapılan incelemelerin kendisini tekzip ettiğini kaydediyor ve buna dair önemli açıklamalarda bulunuyor: Tenasülî Hayat hakkında Freud adlı bir akıl doktoru, şu açıklamayı yaptı: "Tenasülî arzu ve hayat insanın temel taşıdır. Bütün ömür boyunca yalnız o hâkimdir. Küçük çocuktan iki buklüm ihtiyara kadar bütün insanlarda tenasülî arzu esastır. Oğlan çocuk, annesinin memesini emerken tenasülî bir zevk duyar. Kız çocuk, babasının dizinde otururken, yine belirsiz de olsa bir tenasülî arzuya sa-

hiptir... v.s.” Halbuki bu açıklama yanlıştır. Deliler ve ruh hastaları arasında kalan bir hekimin uydurmalarıdır. Gerçek şudur: İnsan, çocukluktan ölüme kadar, bir bitki tohumunun hayatına benzer olarak yaşar. Tohum önce kök, dal ve budak salmakta, sonra da yaprak ve çiçek açmaktadır. Daha sonra bir tohum vermekte ve bu tohum da anne baba bitkilerinin hayatını tekrarlamaktadır. İnsan hayatı da böyledir. Tenasülî olgunluk gelince,, tabiat ona emir veriyor: “Zürriyetin olsun, çocuk yap!” diyor. *Bu sözler için en büyük delil, tabiatın tenasül organlarını, en ince bir makine gibi, yalnız ve yalnız çocuk için hazırlamasıdır. Tenasülî zevk, insanları bu ağır vazifeye koşmak için bir yemdir. En tabii tenasülî hayat, evlenme ve baba, anne olmaktır.* İnsan ömrünün en büyük nasibi, insan gönlünün en derin saadeti evlât denilen meyvadır. Eğer bütün hayatımızın gayesi, tenasülî zevk olsaydı, bizim babalarımız harplerde o korkunç düşman ateşine göğüs germez, o ağır meşakkatlara katlanmaz, tenasülî eğlenceye dalarlardı!. Ben, yüksek okul öğrencisi pek çok genç kızlara dikkat ettim. Onlar, süs delisi, sinema ve gezme meraklısı idiler. “Bunlar, imkânı yok, çocuk yetiştirmez” derdim. Sonra bir gün onları anne olmuş gördüm. Çocuklarına ne yaman, ne candan düşkün idiler. Eğlenceyi çoktan unutmuş, birer şefkat âbidesi kesilmişlerdi. Öbür yandan hangimiz, çocuk iken, baba ve annemize kem gözle bakmıştır?

İnsanın ötesindeki bir büyük kuvvet, tabiat kanunları, Yüce Tanrı, bütün canlı mahlûkların ve insanların daha güzelleşerek, daha olgunlaşarak çoğalmasını, nesilden nesle uzamasını istiyor ve bunun için tenasülî duyguları ve organları bir vasita olarak kullanıyor.” (s. 351, 352). “.. tenasülî hayatta gaye çocuk yapmaktır. Yeter çocuktan sonra tenasülî zevk kaybolmakta, yerini evlât yetiştirme endişesi tutmaktadır.” Froyd (Freud) un çok aşırı iddialar ileri sürmüş olmasına rağmen tenasülî hayat üzerine dikkati çekmiş olması ve bu konuda incelemeler yapılmasına zemin hazırlanması inkâr edilemez. Fakat aynı aşırı iddialarda ısrar, psikolojinin yeni araştırmalarından habersiz, psikoloji amatörleri tarafından cazibeli tanınmakla beraber, hakikî psikologlarca artık rağbeti kaybolmuş gibidir. Her psikolojik hadiseyi cinsiyetle, tenasülle ilgilendirmek, tek bir faktörle çok karışık bir yapı arzeden insan varlığının muammasını çözmeğe kalkışmak, hattâ bütün psikolojik, pedagojik ve sosyolojik olayları izah edivermek kolaylığı, vakialara müstenit ciddî, ilmî incelemelerle, tekzip edilmekte; bu iddiada ancak geride mevziî, tarihî bir mevki almaktan öteye geçemez bir hale gelmektedir. Bu konuda umumiyetle Türkiye’deki diğer psikologlarla Ziya Dalat’ın aynı düşüncede oldukları anlaşılıyor. Bundan başka yapılan diğer incelemelerde gene froydizmin lehine sayılamaz. Cinsî hayatta iffet ve edep tanımadan bir başboşluğa yol açılırsa öğrencilerin kültür, sanat.. konularıyla ilgilerini kestikleri, ve dolayısıyla okuma, öğrenmede geriledikleri tesbit ediliyor. Cinsî ve ahlâkî terbiye ile yetiştirilen çocukların zekâ, irade gelişmesi ve okuma, öğrenme.. de tenasülî işlerle meşgul olanlardan çok fazla farklılık elde ettikleri görülüyor: Ziya Dalat, 15-16 yaşları arasında ki 10 kız üzerinde bir araştırma yapmış olan Bühler’in inceleme sonucunu naklediyor “Kızların beşi tenasülî münasebette bulunmuş, diğer beşi ise bulunmamıştır. Bunların konuşmaları kaydedilmiş. Tenasülî münasebette bulunanlar, yalnız tenasülî hayatı düşünüyor, ondan konuşuyorlar. O halde okul çağında iken evlenen veya tenasülî münasebette bulunan gençlerin dersle alakası azalıyor. Onlar daha ziyade tenasülî meseleleri düşünüyorlar. Tahsil, ya esash olmuyor, veya bomboş oluyor” (s. 355) “Sanat, ilim kazançlarını temine yarayan bu devir” (uzanmış bülûğ), tenasülî iktisadlarla normal yolunu sapıtırsa, sanatını ilmin.. kaybına yol açıyor. Bu yaşlarda açık saçık resimler, fotoğraflar, kitap ve dergilerin ne kadar çocuk ruh ve gelişimine zararlı olduğunu incelemeler isbat etmektedir”.. Açık resimlere bakılır, açık hikâyeler okunur ve dinlenir. Tenasülî uzuvlardan ileri gelen haz duygusu, gencin zihnine

fazla tesir eder. Bunu önleyecek ilme, sanata ait kuvvetli tasarımlar yoksa, onlar durmaksızın bilince gelirler ve bu suretle onanı yapılırlar. Aynı zamanda tenasülî fiilin hayalleri de hep zihne getirilir. Açık resimler, yine gözönünde bulundurulur, romanın ve hikâyenin o kıssımları tekrar okunur ve genç yine o vaziyete düşer. (Ziehen, Seelenleben, s. 127). Aydedik, canlı tasarımlar kabiliyetinin en kuvvetli bulunduğu sıra bu zamana isabet ediyor. O halde tenasülî hayallerin, gencin zihninde daha kuvvetli ve daha canlı şekilde belirmesi için yine fazla imkân var..." (s. 356). Bu bahiste ilmî delillerle, açık resimlerin, şehvî roman, hikâye ve benzerlerinin çocuk ruhu ve çocuk ruhunun tabiî gelişimi aleyhine nasıl bir rolü ne derece zararlı bir tesiri olduğu anlatılıyor. 16 — Dünya ve Hayat Görüşü Gelişimi (s. 360), 17 — Din İnanışı Gelişimi (s. 364-373). Çocuk ve Genç Ruhunu eserinde bizi bilhassa ilgilendiren bu bahistir. Gerek Din Psikolojisi ve gerek Din Eğitimi bakımından çok ehemmiyetli olan bu konu kitabın en orijinal tarafı sayılabilir. Yazarın geniş incelemesi arasından bazı dikkate değer düşünce ve araştırmaların üzerinde bilginlerce durulması, tartışılması ve bu neticeye varılması aynı zamanda milletimiz için elbette faydalı olacaktır: "Herhangi bir din anlayışı, çocuğun ve gencin vicdanında bir gerçektir. Hiçbir dinî terbiye görmemiş çocukların da yine bir yüksek varlığa yalvardıkları görülmüştür. (Busemann, Jugendliche. s. 178). İnsan görmesi, işitmesi ve gücü bir noktada bitiyor. Ondan sonra, insan aklının kavrayamadığı bir âlem başlıyor. Ve insan burayı, artık ya bir dinle veya bir felsefe görüşüyle açıklıyor. Yer yüzünde, içinde din görüşü veya bir inanış şekli olmayan insan cemiyeti yoktur; geçmişte de böyle bir cemiyet olmamıştır. Sosyoloji bunu isbat etmiştir. İster Güney Amerikan, ister Okyanus adalarında, en tenhâlıkta ve uzaklıktaki insan olsun, hepsinin bir din anlayışı, bir inanışı var.

Tabiat olaylarının, yâni gün batış ve doğuşunun, fırtına, şimşek, gök gürültüsü... v. s. nin yakından görüldüğü köylerde ve ziraat memleketlerinde dil ihtiyacı daha fazla duyulmuştur. Yine hayatın güç olduğu çöllerde, bazkırlarda yaşayan insanlar, felâketlere ve zulümlere uğrayan memleketler ahalisi dine daha fazla sarılmışlardır." (s. 364, 365). "Din, insan kalbinin tâ derinliklerinde kök salmış kuvvetli bir ihtiyaçtır. Onu kaldırırsanız, yerine muhakkak başkasını koyacaksınız. İnsan o kadar âciz, zavallı ve tabiat kuvvetleri o kadar yüce ve güçlüdürler." Burada (Tabiat) kavramının meçhullüğü veya birşeyi izah etmekten uzak bir mâna taşıdığını, tabiatın felsefî ve ilmî tahlili lüzumuna işaret ettikten sonra bir Amerikalı araştırmacının (Hurlock, Adolescence. s. 333) gençlerin dinden ne anladığını belirten inceleme sonucuna geçeceğiz: "1 — Olağan üstü bir yüce kuvvete inan ihtiyacı. 2 — İnsanlık ve ahlâk meziyetlerinin ideal bir nümunesini düşünmek ihtiyacı. 3 — İbâdet etmek, bir ulu varlığa tapınma ve yalvarma ihtiyacı. 4 — Felâket günlerinde, her şeyi yapabilir kudrette bir büyük kuvvetten yardım isteme ihtiyacı. 5 — İnsan ruhunun kendi kendine, bir büyük kuvvet mevcut olmalıdır, diye yaptığı düşünce, ve bu hususta kalbinde duyduğu duygu.

Hemen bütün araştırmacılar (Hurlock, Adolescence. s. 334, Busemann, Paedagogische. s. 177, Spranger, Psychologie s. 291) çocukta ve gençte din gelişimini incelerken şu iki noktanın kesin bir surette birbirinden ayırt edilmesini istiyorlar: a — Çocuk ve genç ruhunda kendi kendine doğan ve gelişen din anlayışı. b — Çocuğa ve gence dışardan öğretilmek istenen ve dışarıda mevcut olan din.

Bizim burada inceleyeceğimiz yalnız birinci noktadır. Bununla beraber dış çevrenin de bu gelişim üzerinde tesiri var. Yahudî, Katolik, Protestan vs Ortodoks çevreler içinde gelişen çocuklar üzerinde bir çok araştırmalar var. Fakat bizde, İslâm, sünnî, kızılbaş, köy,

kasaba, büyük şehir.. v .s. çocuklarında din gelişimi nasıl oluyor, bilmiyoruz. Bu noktalar bizde deneysel ilim metodları ile araştırılmamıştır.” (s. 366). “Son swz olarak, din eğitimi hakkında bir iki kelime de söyleyeceğim. Maksadım, yine çocuğun ve din anlayışını daha iyi anlatabilmektir. Din ve ahlâk bütün insanlarda vicdana, kalbe, içe ait şeylerdir. Oraya hukuk kuvvetleri, ceza, disiplin işlemez. Kimse beni şu şekilde inanmaya, düşünmeye zorlayamaz. Zor karşısında dilimle, “Evet efendim, böyledir, doğrusunuz, haklısınız” derim. Fakat sonra içimde yine istediğim gibi, inanmak ve düşünmekte devam ederim. Dinin bir kalb, bir zihin işi olduğu hakkındaki canlı misâli tarih te dinlerin yayılışı gösterir.” (s. 373). Dinî inanç ve yayılıştta “Hapis, ceza insan kalbine ve düşüncesine tesir etmeyen şeylerdir. Onun için şu mühim ana kanunu daima tekrar edeve düşünüşüne tesir etmeyen şeylerdir. Onun için şu mühim ana kanunu daima tekrar ederiz:

Din ve ahlâk terbiyesinde azar, dayak, ceza, disiplin ve benzerleri faydasızdır. Düşünceyi ancak düşünce ile, ahlâkı ahlâkla, dini yine dinle düzeltmelidir!” (s. 372-373). Din İnanı, Gelişimi bahsini Ahlâk Gelişimi takip ediyor. 18 — Ahlâk Gelişimi (s. 373). Yazar “Bizde çocuğun ve gencin ahlâkı üzerinde duranlar var. Onlar haklıdır. Çünkü okuldaki terbiyenin yarı hedefi bilgi ise, diğer yarı hedefi de çocukların ve gençlerin ahlâklı olmalarıdır.” dedikten sonra Ahlâk hakkında incelemelere girişiyor. Bu arada İslâm ahlâkından bahsediyor: (Ahlâkın kendisi, çocuk sorumluluğu, çocukta ve gençte ahlâk gelişimi, vicdan, ahlâkî karakter), hakkında 12 sayfa tutan dikkate değer açıklamalarda bulunuyor. (Bizdeki Ahlâk Durumu) (s. 383) üzerinde şu düşünceleri ileri sürüyor: “*Biz, ahlâk bakımından ideal bir durumda değiliz. Bizim ahlâkımız şimdiye kadar, İslâm ahlâkıma dayanıyordu. Okullarımızda mihver olan deneysel ilimle, İslâm dinini, din adamlarımız bir âhenge, bir düzenliğe getirmemiş, aksine hep aralarını açmışlardır.*” (s. 383). Burada sorumluluğun geniş ve etraflı bir tahlile ihtiyacı olduğu düşüncesinde bulunanları tatmin etmek kolay olmamaktadır. Bununla beraber psikolog açık ve kesin bir ifade ile, günümüzde ahlâk konusunun çok ehemmiyetle dikkate alınması zaruretini belirtirken bir ilim adamı olarak vazifesini yaptığına kanidir: “*Şimdi okullarımızda, çocuk ve gencin ahlâkı, doğrudan doğruya bir çalışma konusu olarak ele alınmamıştır. Ahlâk sarsıntısı, şimendişer, fabrika eksikliğinden çok daha ağırdır. Çünkü bütün makinelere, binalara ve bütün faaliyetlere kumanda eden insan, insana da yol gösteren ahlâktır!*” (s. 383, 384). Ahlâk gelişimini takip, 19 — Gençlik ve Meslek (s. 384), 20 — Kişilik ve Gelişimi bahisleriyle kitabın dördüncü bölümü tamamlanmış oluyor. Eserin 423 üncü sayfasında (5. Ek Bölüm: 1 — Veraset ve Çevre) konusunun incelenmesine başlanıyor. Bu Ek Bölüm, üç bahsi ihtiva ediyor. Diğerleri: 2 — Ferdî Farklar (s. 438), 3 — Halk Âdetlerine Göre Çocuk Gelişimi (s. 441). dir. Çocuğa 6 ıncı yaşta ilk Kur’an okutulduğunu müşahedeleriyle anlatan yazar “6 yaş sıraları bir nevi okul başlangıcıdır” (s. 451) ve halkın, vakit vakit de olsa 7-9 yaşlarında namaza ve, birkaç gün için de olsa 11-13 yaşlarındaki çocukları oruca başlatmalarını, psikolojik gelişme zamanı bakımından yerinde bulmakta ve “7-9 yaş sıraları, muayyen bir vazifeyi yapmaya çalışan yaştır. Oruca başlanılan 11-13 yaşları ise vücudün kuvvetlendiği ve iradenin geliştiği yaştır) demekte ve din eğitimindeki bu geleneğin psikoloji ilmi bakımından da doğru olduğunu ifade etmektedir. (s. 452). Eser 10 sayfa tutan kaynaklarla sona eriyor...

Çocuk psikolojisi müşahede ve araştırmaları Türk çocuğunun gerçeklerine ulaştığı ve onu kavradığı nisbette, milletimize yararlı olacaktır. Çocuğun ruh ve gelişimi üzerindeki çalışmalar umumiyetle Avrupalı ve Amerikalı çocuklara münhasır kalmış gibidir. Herne kadar yakınlık ve benzerliklerle müşterek, mücerret çocuk tipleri dolayısıyla bâzı uygunluklar varsa da, çocuğun ruh ve gelişimi yalnız soya çekim, biyolojik esaslara tâbi olmadığı-

dan çevrenin (kültür, din, gelenekler, içtimâî, iktisadî, coğrafi, fizikî v.s.) tesirleriyle psikooljisi yuğrulup türlü istikametlere doğru geliştiğinden, Türkiye'deki çocukların ilmi olarak tanınması için psikolojik incelemelere konu olması gerekir. Zira, âile, coğrafya geçim - gıdalanma v.s.sağlık şartları, ahlâkî değerler, teknik, eğitim, ve öğretim şartlarının farklı olduğu cemiyetlerde çocuğun ruh gelişimi de bunların tesirleriyle ilgili olarak pek tabiidir ki farklılık gösterecektir. Eğitim, âile, okul, sokak, muhtelif yayımlar (gazete, dergi, kitap, sinema, tiyatro, radyo v.s.), ahlâkî ve dinî tesirler, iktisadî nizam, jeopolitikle ve bu çok karmaşık şartlarla, karşılıklı tesirler ve bu tesirlerle yeni bir birleşik davranış haline geçişle, bir çocuk terbiyesinin ne kadar çetin bir iş olduğu, bir de soya çekimin, fiziolojik şartların kuşattığı çocuğu tanımanın güçlüğü kolayca anlaşılabilir. Çocuk ruh ve gelişimini de müşahede ve tahlil, ilmi neticeler çıkarabilmek aynı derecede çetin zorluklar arzeder. Başarılı, müsbet bir öğretim ve eğitimin tatbiki için çocuğun ruh gelişimini tamamiyle bilmek, çocuk psikolojisinde kesin neticelere varmak zarurîdir. Hakikatte bu maalesef tamamiyle böyle değildir. Okullarda Fransız, Amerikan.. öğretim ve eğitim tarzları ve bunun neticeleri hatırlanacak olursa, milletçe ulaşılmak istenilen gayenin tesbitiyle birlikte, bisit bir metod taklidinden ziyade Türk çocuğunun içinde bulunduğu şartların, onun psikolojisinin tanınma lüzumu aşikâr olarak belirir. Üstelik, henüz gelişme çağında ilerleyen ve birçok psikoloji okullarını sînesinde barındıran psikolojinin durumu, çocuk ruh ve gelişiminde de kendisini gösterebilir. Ancak, çocuk üzerinde yapılacak, ciddi sabırlı araştırmalar ve sağlam tahlillerin vücuda getireceği malzemelerin mücerred, umumî ve çocuk psikolojisiyle ilgili olarak derlenme ve mukayesesi, müşterek noktaların tesbitiyle, bu ilim alanında da daha tatminkâr neticeleri beklemek mümkün olacaktır. Oysaki, aynı millete mensup olduğu halde farklı çevre (kültür, âile, meslek farklılığı v.s..) köy, kasaba, küçük şehir, büyük şehir... çocuklarının psikolojisinde, ruh gelişiminde bile farklar, ayrılıklar görmek zor değildir. Meselâ bunları ilmi olarak müşahede ve tesbit sonraki mukayeselerle, müşterek, açık, kesin neticelere ulaşabilmektedir. Dr. Ziya Dalat'ın bu eseri bize bu yolda ümitli bir merhale olarak görülmektedir. Sayfa sayfa klâsik fotoğraflar, resimler yerine, Türk çocuklarına dair resimler, fazla bir kemiyet ve mukayese olmamakla beraber, ehemmiyetli yerli, mahallî müşahedeler, Türk çocuğunun psikolojisine yönelişin hayırlı adımlarını teşkil ediyor. Vakit vakit (Testler Türk Çocuklarına göre Nasıl Ayarlanmalı (s. 293?), (Türkiye'deki Test Çalışmaları (s. 315)) gibi, hemen her bahiste Türk çocukları ile bir bağlantı kurlumağa çalışılmasını, bu eserin en değerli bir cephesi olarak görmek haksızlık olur.

Türk çocuklarına yönelme işâretlerini gördüğümüz, Türkiye'deki tecrübi psikoloji, sosyal psikoloji, eğitim psikolojileri, eğitim ve psikoloji çalışmaları ve ilmi psikoloji kliniklerinden daha müsbet eserlerini, incelemelerini beklerken, Dr. Ziya Dalat'ın ciddi emek mahsulü, (Çocuk Ve Genç Ruh) eseri üzerinde Türk bilginlerinin duracaklarını da ümit etmek isteriz.

Hikmet TANYU